

TOMORI TÍMEA

„Módszertanok” és elméletek a pedagógiai munkában – egykor és ma

Aere perennius
(Horatius)

„Íme a te munkatered. Íme, ahol dolgoznod kell!” – Don Bosco Szent Jánosnak még élete gyermeki szakaszában mondta ezt Don Benetti a halálos ágyán. Közel húsz esztendő elteltével kezdte el Don Bosco a fiatalokkal való munkát, és hamar meg is született a gondolat, hogy oratóriumot szervezzon. A fiatalok rajongtak Don Boscóért, akiben barátira találtak. Egyszer Don Bosco olyan álmot látott, amelyben a fiatalok nevelésére vonatkozó fontos irányok fogalmazódtak meg (Ghiglione 2003). A legenda szerint így alakultak ki azok az elvek, amelyek mentén a XIX. század egyik legismertebb katolikus népnevelője Don Bosco Szent János tevékenykedett (Pukánszky–Németh 1996). Elveinek lényege (pap lévén) a szilárd erkölcsi nevelésben, és a méltán híres „szeretet pedagógiájában” állott. Jánost kedvelték az emberek, mert tiszteletudó és szerény magatartású volt. Személyisége szolgáltatta a mintát a körülötte élőknek, és tudta, hogy ha megkedvelteti magát, tekintélye lesz fiataljai körében. Így élte le életét a Szent. Állandóan nyüzsgő, szeretetteljes, tudatos odafigyeléssel tanítványai iránt. A halála előtti hónapokban egy elismert francia doktor ekképpen vélekedett:

- „ – Maga egy elnyűtt ruha!
- *Adjon valami gyógyszert!* – válaszolta a Szent.
- Akassza be magát a ruhásszekrénybe. (Vagyis vonuljon vissza!)
- *Sajnálom* – válaszolta Don Bosco – *ez az egyetlen gyógyszer, amit nem szedhetek be!*” (Ghiglione 2003.)

Don Bosco életútja nem egy egyszerű nevelő mindennapjait tárja elénk. Különlegessége abból fakad, hogy a nevelésre hivatásaként tekintett, példája pedig számtalan fiatal előtt egy kiváló és követhető mestert festett le. Egy olyan mesterét, aki nemcsak szakmája iránt elhivatott, hanem életpályája pozitív hatással van a körülötte élőkre, hiszen utat tud mutatni az élet útvesztőjében. A hatékony pedagógus szemlélete ma is a hitelességben keresendő. Erkölcsi feddhetetlensége a nevelő legalapvetőbb személyiségjegye. (Varga 2013: 56.)

Don Boscót élete során számtalan ifjú növendék vette körül, néhányan a nyomába szegődtek, sőt tanítványokká lettek, akár Savio Domonkos is. Ebben a pedagógiai jellegű folyamatban azonban Mester és Tanítvány viszonyát kialakítani mindkét fél számára sokáig tartó, fáradságot, munkát és hitet nem kímélő eljárás lehetett egykor, és ma is az. Az igazi mesternek ugyanis bírnia kell a műveltség magas fokával, és olyan széles körű, szakmai tudással, amely az adott korban a társadalom által is reprezentált. (Perjés 2005: 120.) „A modern szervezelmélet szakirodalma a mesterszerep ebbéli kettősségére a karizmatikus és a hálózatépítő szereptípus együttjárásával mutat rá: ahol a karizmatikusság a vezető affektív (éppen ezért mindig legendává váló) hatóerejét, a hálózatépítés pedig azt a társadalmi beágyazottságot jelöli, amely érzékeny tud maradni a társadalmi igényekre és elvárásokra.” (Perjés 2005: 123.)

Don Bosco azonban nemcsak mester volt, aki tanítványokat vonzott, hanem nevelő, aki módszertant alakított ki. Erről nem maradt fenn elsődleges forrás, hiszen a nagy katolikus nevelő nem látta jelentőségét. Tanítványainak köszönhetően maradtak ránk *A Szalézi Szent Ferenc Oratórium emlékei* valamint a *Megelőző módszer az ifjúság nevelésében* című kiadványok (Pálvölgyi 2002). E munkák alapján ismerjük meg a korabeli metodikai eljárásokat, amelyek a mai, modern módszertani kultúra számára is követendő és figyelemre méltó.

A megelőző módszer alatt Don Bosco a rossz tettek, a bűn megelőzését érti. Alapvető gondolata, hogy állandóan a gyermekek között kell lenni és segíteni őket. Nem megmondani nekik, hogy mit tegyenek, de ha szükségük van az útmutatásra, nyitottnak kell lenni a problémáikra és a segítő jelenléttel áthidalni minden nehézséget (Ghiglione 2003). Ezzel a szemlélettel rokoníthatjuk a mai eszményi pedagógusképet is, amely szerint a tanár nem a tudományok forrásaaként, sokkal inkább segítő facilitátorként van jelen a gyermekek életében. Ma az ideális tanító nem avatkozik bele a diákok problémáiba, de folyamatosan szemléli őket, mindent tud róluk, amit csak lehet. Tudja, hogy ki hol tart a tanulási folyamatban, a gyakorlatok megoldásában, kinek mi okoz nehézséget, és hogy a problémák megoldásában hogyan tudnak együttműködni a tanulók. A pedagógus nem szól bele a diákok megoldási stratégiáiba, csak akkor, ha azt kéri tőle, vagy szükségét látja a segítségnek. Don Bosco oratóriumában a jelenlét a játékkal és egyéb műveltséget formáló az együttműködést építő tevékenységekkel – imádság, kirándulás, animátorokkal kötött barátság, színjátászás teljesedett be (Ghiglione 2003). Méltán népszerű manapság a pedagógiai kultúrában az aktivitást, a bevonódást fokozó módszerek tömeges terjedése, a motiváció erősítését és fenntartását illetően.

A keresztény nevelési kultúrára Fröbel pedagógiai iránymutatása jelentős hatással volt. Ebben a felfogásban a legfontosabb gondolat, hogy a gyermek cse-

lekedetek által tanul, így nagy gondot kell fordítani a játékok helyes megszervezésére (Pálvölgyi 2002: 4). A mai pedagógiai felfogás szerint is jelentősegteljes, hogy a tanulók számára *tudatosan szervezett*, az adott tananyaghoz kapcsolódó játékokat, modern felfogásban „*gyakorlatokat*” kínáljunk. H. Varga Gyula nyelvész, az Alkalmazott Kommunikációtudományi Kutatócsoport vezetője így fogalmaz: „Nem véletlenül terjedt el a kommunikációs órák gyakorlatában más munkaformák, elsősorban a páros és a csoportgyakorlatok alkalmazása. Mindezek módszertanilag immár gyakorlatnak nevezhetők, és a tanárok által közkedvelt helyzetgyakorlatok és a játékok alkalmazását jelenti” (Varga 2010: 50–51).

Tanuláselméleteinket tekintve a modern kor embere a „harmadik didaktika” ismeretelméleteit elsajátítva Piaget alapelveiben gondolkodik, ha pedagógiáról esik szó. A kognitivistá felfogás, a cselekvés pedagógiája valamint a konstruktivizmus kérdése erősen foglalkoztatja korunk neveléstudományi kutatóit (Nahalka 2003: 78–107). A konstruktív felfogás fontos alapgondolata, lazább értelmezési keretek között, „a szocializációs és a nevelés minden részfolyamatára alkalmazható. Az erkölcsi elképzelések, az értékek elsajátítása... mint konstrukció, általában a személyiség fejlődése, mint a személyiség konstruálása írható le”. A szalézi pedagógia modelljét Don Bosco fennmaradt szövegei alapján a Bábosik-féle modelláló rendszerben elhelyezve dolgozta ki Pálvölgyi Ferenc (2002: 10–13). A modern korban eszményített neveléstudományban elfogadott modell és a katolikus pedagógia koncepciójában, szemléletmódjának alapjaiban megegyezik (1. táblázat).

A tanuláselméleti kérdéseket elhagyva térjünk vissza Don Bosco „módszertani” kultúrájához. Az oratórium „intézményében” rendkívül fontos szerepet kapnak az animátorok, olyan idősebb, a nevelőmunkát segítő fiatalok, akik nemcsak részt vesznek a foglalkozásokon, hanem a nagy létszámra való tekintettel kisebb csoportok vezetését vállalják önkéntesként. Napjaink iskola-koncepciójában szintén megtalálható az a felfogás, amely szerint a tanulókat fejleszteni kívánó pedagógus kisebb csoportokban dolgozik, a csoportokban pedig egyértelműen jelen vannak a csoportszerepek (kistanár, írnok, szóvivő, időfelelős, eszközfelelős...). A gyorsan átalakuló tanulási környezetek, az újabb kommunikációs modellek az egész életen át tartó tanuláson már túlhaladva feltételezik azt is, hogy a tanulási folyamatba beékelődik a megszokottól eltérően az „oldalirányú, horizontális” jelenség is, amikor értékessé válik a társaktól való ismeretsajátítás (Pléh–Kovács–Krajcsi 2004/8).

Összességében sem Don Bosco, sem a mai kor neveléstudásai nem tudnak biztos és megkérdőjelezhetetlen receptet adni arra, hogy a pedagógiai munka milyen kikezddhetetlen és megkérdőjelezhetetlen alapelveken álljon. Nem

véletlen, hogy örökzöld témaként szolgál minden korszak összes társadalmában. Az azonban kétségtelen, hogy a jó példa egy igazi mestertől sokat tehet a tanítványai motiváltsága, lelkesedése, elhivatottsága, erkölcsi és szakmai épülése érdekében. Nem kell Szentnek lenni ahhoz, hogy éljünk a mesterek és a tanítványok örök ígéretével, és nem kell XVIII. századi nevelőnek lenni ahhoz, hogy Don Boscóhoz hasonlóan létrehozzunk egy működő szemléletmódot.

Sokat köszönhetünk egy napjainkban is kiváló mesternek, Varga Gyulának, egyrészt a kommunikációoktatás területén kifejtett áldozatos munkájáért, a munkájába vetett hitéért, ezáltal példaértékű munkabírásaért. Közelebbről szemlélve pedig „atyai” szigoráért, olykor tanári kritikus hangjáért, de legfőképpen szeretetteljes odafigyeléséért, okító és nevelő szándékáért, bölcs tanításiáiért, útmutatásaiért, amivel ösztönöz minket, körülötte élőket arra, hogy igazi tanítványokká lehessünk.

„A példaképnek áttetszőnek kell lenni. És ha visszagondolunk eddigi életünkre, rádöbbenünk, hogy mennyire meg kell köszönnünk a jó példát” (Barsi 1995: 12).

Köszönjük szépen Tanár Úr!

Kritériumok	Optimális modell 1997	Don Bosco modellje 1888
Nevelési cél	normatív, komplex jellegű (egyéni és közösségi célok)	normatív, vallás erkölcsi (egyéni és közösségi harmónia)
Személyiségkép	regulatív (morális kommunikáció)	regulatív (fejleszthető személyiség)
Nevelési folyamat	irányított (befogadó és aktív)	irányított (tekintélyre és barátságra építő)
Hatásszervezés	komplex (intellektuális tapasztalati)	komplex (tankönyvre és tapasztalatra építő)
Nevelési metodika	direkt – indirekt (életkoradekvát)	direkt – indirekt, helyzet-specifikus (nevelői irányítás, háttérszervezés)

1. táblázat: Szalézi pedagógia modellje (Pálvölgyi 2002: 12)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BARSI Balázs 1995. Bosco Szent János. PPEK, Budapest.
- GHIGLIONE, Gianni 2003. Don Bosco Oratóriuma. Don Bosco Kiadó, Kazincbarcika.
- NAHALAKA István 2013. Konstruktivizmus és nevelés. Neveléstudomány. In: http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_21-33.pdf
- NAHALKA István 2003. A tanulás. In: Falus Iván (szerk.): Didaktika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- PÁLVÖLGYI Ferenc 2002. Don Bosco pedagógiai öröksége a modern neveléstudomány fényében. III. Országos Neveléstudományi Szalézi Konferencia. PPKE – BTK, Budapest. In: [https://btk.ppke.hu/uploads/articles/180416/file/Don%20Bosco%20pedag%C3%B3giai%20%C3%B6r%C3%A9s%C3%A9ge%20\(PF\).pdf](https://btk.ppke.hu/uploads/articles/180416/file/Don%20Bosco%20pedag%C3%B3giai%20%C3%B6r%C3%A9s%C3%A9ge%20(PF).pdf)
- PÁLVÖLGYI Ferenc 2005. Don Bosco Öröksége. Mester és tanítvány. In: <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/6694/file/05.pdf>
- PERJÉS István 2005. Társadalompedagógia. Aula Kiadó, Budapest.
- PLÉH Csaba – Kovács Kristóf – Krajcsi Attila 2004/8. A kommunikációs közegek hatása a gondolkodás architektúrájára. Az időgazdálkodás példája. Magyar Tudomány 848.
- PUKÁNSZKY Béla – Németh András 1996. Neveléstörténet. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. In: <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/08.htm#Heading63>
- VARGA Gyula 2010. A kommunikáció hatékonysága az iskolai munkában. In: H. Varga Gyula (szerk.) A hatékony kommunikáció. Hungarovox Kiadó, Budapest.
- VARGA Gyula 2010. A kommunikációoktatás helye és feladatai a magyar oktatási rendszerben. In: H. Varga Gyula (szerk.): A kommunikációoktatás kontextusai. Hungarovox Kiadó, Budapest.